

ONA TILI FANINI O'QITISHDA O'QUVCHILARDA 4K KONIKMALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Butayeva Barno Usuvliyevn

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ona tili fanini o'qitishda o'quvchilarda XXI asr kompetensiyalari hisoblangan 4K ko'nikmalarini (tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot va hamkorlik) rivojlantirish metodikasi yoritilgan. Tadqiqot 5-sinf ona tili darsligi asosida olib borilib, dars jarayonida interfaol metodlar, kommunikativ mashqlar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, 4K ko'nikmalarini shakllantirishda o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarurligi asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari ona tili darslarining samaradorligini oshirishga hamda o'quvchilarning nutqiy va tafakkuriy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *4K ko'nikmalari, ona tili ta'limi, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot, hamkorlik, interfaol metodlar, 5-sinf darsligi.*

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularning hayotiy kompetensiyalarini rivojlantirish ustuvor vazifa hisoblanadi. Xususan, XXI asr talablari asosida shakllangan 4K ko'nikmalari — tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot va hamkorlik — o'quvchilarning shaxs sifatida kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu ko'nikmalar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarni hal etishi va jamoadagi faoliyatini samarali tashkil etishiga xizmat qiladi. Ona tili fani o'quvchilarda 4K ko'nikmalarini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlarga ega bo'lib, ayniqsa 5-sinf bosqichi bu jarayonda muhim o'rin tutadi. Chunki ushbu bosqichda o'quvchilarning nutqiy faoliyati, fikrlash jarayoni va ijodiy qobiliyatlari faol shakllanadi. 5-sinf ona tili darsligi mazmuni o'quvchilarning matn bilan ishlash, fikr bildirish, munozara yuritish va jamoaviy faoliyatda ishtirok etish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Ona tili fanini o'qitishda o'quvchilarda 4K ko'nikmalarini rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. 5-sinf ona tili darsligi mazmuni o'quvchilarning nutqiy faoliyatini faollashtirish, mustaqil fikrlash va muloqotga kirishish ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan. Darslikdagi matnlar, mashqlar va topshiriqlar orqali o'quvchilar fikrni tahlil qilish, asoslash va xulosa chiqarishga o'rganadilar, bu esa tanqidiy fikrlash ko'nikmasining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda matn ustida ishlash muhim metodik vosita hisoblanadi. O'qituvchi tomonidan beriladigan savol-javoblar, muammoli vaziyatlar va tahliliy topshiriqlar o'quvchilarni matn mazmunini chuqur anglashga undaydi. 5-sinf darsligida keltirilgan badiiy va axborot matnlari asosida o'quvchilarning sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash, muallif fikriga munosabat bildirish va o'z nuqtai nazarini asoslash ko'nikmalari shakllanadi. Ijodkorlik ko'nikmasini rivojlantirishda yozma va og'zaki nutq faoliyatiga yo'naltirilgan mashqlar alohida ahamiyatga ega. Darslikda berilgan matnni davom ettirish, reja asosida hikoya tuzish, matn mazmunini qayta ifodalash kabi topshiriqlar o'quvchilarning tasavvuri va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Shuningdek, rolli o'yinlar va ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning erkin fikrlashiga va o'z g'oyalarini ifodalashiga imkon yaratadi. Muloqot ko'nikmasini shakllantirish ona tili darslarining asosiy vazifalaridan biridir. 5-sinf ona tili darsligi asosida tashkil etilgan suhbat, munozara va guruhli ishlash jarayonlari o'quvchilarning fikrni aniq, ravon va mantiqiy ifodalashiga yordam beradi. O'quvchilar o'zaro muloqot jarayonida tinglash madaniyatini, savol berish va javob qaytarish ko'nikmalarini egallaydilar, bu esa ularning nutqiy faolligini oshiradi.

Hamkorlik ko'nikmasini rivojlantirishda guruhli va juftlikda ishlash metodlari samarali hisoblanadi. Dars jarayonida kichik guruhlarda bajariladigan mashqlar o'quvchilarda jamoada ishlash, mas'uliyatni bo'lishish va umumiy qarorga kelish ko'nikmalarini shakllantiradi. 5-sinf ona tili darsligidagi ayrim topshiriqlarni jamoaviy tarzda bajarish o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshiradi va o'zaro

hurmat muhitini yaratadi. Interfaol metodlardan foydalanish 4K ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", "B-B-B" kabi metodlar o'quvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlashini kuchaytirib, dars jarayonini jonlantiradi. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini erkin bayon qilish, boshqalarning fikrini tahlil qilish va xulosa chiqarishga o'rganadilar.

Ona tili darslarida 4K ko'nikmalarini rivojlantirishda baholash jarayonining to'g'ri tashkil etilishi ham muhim ahamiyat kasb etadi. An'anaviy baholash bilan bir qatorda shakllantiruvchi baholash usullaridan foydalanish o'quvchilarning o'z faoliyatini tahlil qilish va xatolar ustida ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'zaro baholash va o'zini baholash elementlari o'quvchilarda tanqidiy fikrlash hamda mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

O'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish 4K ko'nikmalarini shakllantirishda muhim metodik shart hisoblanadi. 5-sinf o'quvchilari uchun qisqa, mazmunli va qiziqarli topshiriqlar samaraliroq bo'lib, ularning diqqatini jamlashga yordam beradi. Ona tili darslarida qiziqarli matnlar, hayotiy misollar va o'yin elementlaridan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshiradi hamda ta'lim jarayoniga ijobiy munosabatni shakllantiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham 4K ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Multimediali taqdimotlar, audio va video materiallar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning eshitish va ko'rish orqali qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Bunday darslarda o'quvchilar axborotni tahlil qilish, muhim jihatlarni ajratib olish va o'z fikrini ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Dars jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish 4K ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali usullaridan biridir. Muammoli savollar va topshiriqlar o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, mantiqiy xulosa chiqarishga undaydi. Ona tili darslarida matn mazmuni asosida muammoli vaziyatlar tashkil etilishi o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

O'qituvchining metodik mahorati 4K ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida muhim omil hisoblanadi. O'qituvchi darsni rejalashtirishda maqsadga

yo'naltirilgan metod va usullarni tanlashi, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashi zarur. Ona tili darslarida interfaol va kommunikativ metodlardan oqilona foydalanish o'quvchilarning muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini mustahkamlaydi. 5-sinf ona tili darsligi asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida 4K ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi tizimli va izchil yondashuvni talab etadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning nutqiy savodxonligini oshirish, mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirish hamda ularni jamoada samarali ishlashga tayyorlashga xizmat qiladi.

O'quvchilarda 4K ko'nikmalarini rivojlantirishda darsdan tashqari faoliyat va loyihaviy ishlar ham katta ahamiyatga ega. Masalan, guruh loyihalari, ijodiy ishlar, kichik tadqiqotlar va prezentatsiyalar o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va ijodkorlikni kuchaytiradi. Loyihaviy faoliyat davomida o'quvchilar bir-biri bilan muloqot qiladi, o'z g'oyalarini himoya qiladi va umumiy maqsadga erishish uchun hamkorlik qiladi. Bu jarayon hamkorlik ko'nikmasini rivojlantiradi va ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi. Ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish pedagogik sharoitlarning muhim tarkibiy qismidir. Ota-onalar bilan muloqot, uyga topshiriqlar va oilaviy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning 4K ko'nikmalarini mustahkamlash mumkin. Masalan, oila bilan birga matnlar ustida ishlash, hikoya tuzish yoki muammoli savollarni muhokama qilish bolalarning tanqidiy va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. O'qituvchining shaxsiy pedagogik mahorati va kreativ yondashuvi 4K ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'qituvchi darsni interfaol metodlar bilan boyitishi, o'quvchilarning har birini faollashtirishi, ularni mustaqil fikrlashga undashi zarur. Shu bilan birga, dars jarayonida texnologik vositalardan samarali foydalanish o'quvchilarni zamonaviy ta'lim muhiti bilan tanishtiradi va ularning axborot savodxonligini oshiradi. 5-sinf ona tili darsligi asosida 4K ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi o'quvchilarning nutqiy, tafakkuriy va ijtimoiy kompetensiyalarini bir vaqtda shakllantirish imkonini beradi. Bu esa ularni XXI asr talablariga mos, faol va ijodkor shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Mazkur metodika o'qituvchiga darsni samarali tashkil

etish, o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirish va ularning qobiliyatlarini kengaytirishga yordam beradi.

Ona tili darslarida 4K ko'nikmalarini rivojlantirishda darslikdagi matnlarni real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash muhim ahamiyatga ega. Masalan, o'quvchilarga matn mazmuniga mos vaziyatlar yaratish, hikoyalarni hayotiy voqealar bilan bog'lash va ularni jamoaviy tarzda tahlil qilish o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini mustahkamlaydi va ijodiy yondashuvlarini rivojlantiradi. Interfaol va kommunikativ metodlarni tizimli qo'llash dars samaradorligini oshiradi. "Aqliy hujum", "Rolli o'yin", "Klaster" va "Insert" metodlari o'quvchilarga matnni chuqur tahlil qilish, o'z fikrini asoslash va jamoada faol muloqot qilish imkonini beradi. Bu metodlar 4K ko'nikmalarining bir-biri bilan uyg'unlashgan tarzda shakllanishini ta'minlaydi. Darsdan tashqari faoliyat ham 4K ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Guruh loyihalari, ijodiy ishlar, kichik tadqiqotlar va taqdimotlar o'quvchilarda hamkorlik va muloqot ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Loyihaviy faoliyat davomida o'quvchilar mas'uliyatni bo'lishishni o'rganadi, jamoada qaror qabul qilishni tajriba qiladi va ijodiy fikrlashni amaliyotda qo'llaydi. Ota-onalar bilan hamkorlik ham pedagogik sharoitlarning muhim tarkibiy qismidir. Uyda matnlar ustida ishlash, hikoya yaratish yoki muammoli vaziyatlarni muhokama qilish bolalarning tanqidiy va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ota-onalarning dars jarayonidagi faol ishtiroki bolalarning motivatsiyasini oshiradi va ularni o'z faoliyatiga mas'uliyat bilan yondashishga o'rgatadi. 5-sinf ona tili darsligi asosida o'quvchilarda 4K ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi dars mazmunini boyitish, o'quvchilarning nutqiy va tafakkuriy faoliyatini kuchaytirish, hamkorlik va ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu metodika o'qituvchiga darsni samarali tashkil etish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ularni zamonaviy ta'lim talablariga mos shaxs sifatida tarbiyalash imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, 5-sinf ona tili darsligi asosida 4K ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Dars jarayonida interfaol metodlar, kommunikativ mashqlar, matn tahlili, loyihaviy va ijodiy faoliyatlarni tizimli qo'llash o'quvchilarning nutqiy, tafakkuriy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar bilan samarali hamkorlik va darsdan tashqari faoliyatlar o'quvchilarning 4K ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Pedagogik sharoitlarning to'g'ri tashkil etilishi, o'qituvchining metodik mahorati va kreativ yondashuvi esa metodikaning samaradorligini oshiradi. Mazkur metodika o'quvchilarni XXI asr talablari asosida faol, ijodkor va mustaqil fikrlay oladigan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Bu ona tili darslarining sifatini oshiradi hamda ta'lim jarayonini zamonaviy, interfaol va natijali qilish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК

ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni, 06.11.2020 yildagi PF-6108-son. <https://lex.uz/ru/docs/-5085999>.
2. Olloqova O'g'iljon Mamanazarovna "O'quvchilarning pragmatik kompetensiyasini shakllantirishda yangi avlod darsliklarining ahamiyati" //5(7)2023 "Pedagogik akmeologiya" xalqaro ilmiy-metodik jurnali. 173 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim fanlarini alohida o'qitish bo'yicha metodik qo'llanma. Toshkent: TTMO, 2023 y. 25–40-betlar.
4. Karimova, R. Boshlang'ich ta'limda savodxonlikni shakllantirish metodikasi. Toshkent: Fan, 2020. 17–29-betlar.
5. Rahmatullaeva, Sh. Nutq o'stirish asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2019. 34–52-betlar.